


Отримано 25.07.2023  
Голова спеціалізованої  
вченої ради ДФ.26.133.029  
з.д.н., проф. Колесник О.С.  


Голові спеціалізованої вченої ради  
ДФ.26.133.029 у Київському університеті  
імені Бориса Грінченка  
докторові філологічних наук, професорові,  
професорові кафедри германської філології  
Факультету романо-германської філології  
Колеснику Олександрю Сергійовичу

### Відгук

Офіційного опонента **Приходько Ганни Іллівни**, доктора філологічних наук, професора, професора кафедри англійської філології та лінгводидактики факультету іноземної філології Запорізького національного університету, про дисертацію **Катерини Миколаївни Білик «Жанр “надзвичайні новини” у сучасному європейському медіадискурсі»**, подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 Філологія галузі знань 03 Гуманітарні науки.

#### 1. Актуальність дисертаційного дослідження.

В епоху глобалізації й сучасного інформаційного буму дослідження дискурсу мас-медіа набуває особливого значення. За останні роки медійний дискурс зазнав суттєвих змін, обумовлених політичною ситуацією як у нашій країні, так і за кордоном. Значно зросла роль мас-медіа, які іменуються «четвертою владою», а іноді навіть «першою», оскільки їх вплив на свідомість і поведінку людей не менш значущий, аніж родини, школи та інших суспільних інститутів (див. роботи А.Д. Белової, Т. ван Дейка, Г.Г. Почепцова, С.І. Потапенка, О.О. Селіванової).

Медіапростір – це середовище, в якому існує медіа-дискурс у широкому його тлумаченні. Різновиди медіа-дискурсу виділяються залежно від використовуваних комунікативно-інформаційних каналів і реалізуються за допомогою різноманітних мовних засобів. Типи медіа-дискурсу безпосередньо пов'язані з жанрово-функціональними особливостями медіапростору. У царині медійного дискурсу з'являються наукові розвідки, об'єктом дослідження яких стають різні його жанри: інформаційні (хроніка, інтерв'ю, репортаж, ток-шоу (О.О. Тертичний, О.А. Шкамарда), аналітичні (кореспонденція, стаття, рецензія, коментар, журналістське розслідування (М. Демченко, А.В. Лященко), художньо-публіцистичні (памфлет, фейлетон, нарис) (Т. Хоменко, М. Кіца, Х. де Брукер).

Водночас недостатньо вивченим залишається питання медіа жанрів, дослідження їх лінгвостилістичних, комунікативних, цифрових інструментів у сучасному європейському медіапросторі, що і визначає актуальність дисертаційної праці.

Розвиток інформаційних технологій спричинив збільшення кількості новинних каналів, які повідомляють суспільство про події світу, впливаючи на свідомість, уяву читача. Процес інформування зумовлює активізацію дій суспільства в аспектах «соціокультурної взаємодії», вираженої через дискурс у широкому та вузькому значенні.

Сучасні ЗМІ демонструють невеликий обсяг тексту, де застосовується значна кількість фотографій, картинок, надписів, карикатур та інших допоміжних матеріалів, які спрощують процес підготовки видання, сприяють формуванню у читача оцінного судження щодо отриманого матеріалу, викликають певні емоції.

Слід зазначити, що дискурс – один із найактивніших, найрізноманітніших уживаних у науковому й позанауковому мовленні термінів. Дослідження терміна «дискурс» розпочалось ще за античних часів.

Дисертантка акцентувала увагу на вивченні особливостей медіатекстів сучасного європейського медіадискурсу, адже вивчення медіатекстів дозволяє досліджувати мову з комунікативної позиції, з огляду на закономірності мовного спілкування. Інтерпретація медіатексту учасниками комунікативного процесу, використання особливої лексики, притаманної медіатекстам жанру «надзвичайні новини», відображають суть модифікації мовного середовища. Прикладом такого процесу трансформації є Інтернет-видання європейського простору, а саме: французьке, англійське, українське, оскільки саме ці видання мають прототипічний характер новинних текстів (однакову структуру, розмір тексту, рубрику, тематику, графічне оформлення новин, креалізованість, гіперпосилання). Також, визначено роль креолізованих текстів, охарактеризовано їх класифікацію, обґрунтовано значення креолізації в текстах новин жанру «надзвичайні новини» на матеріалі французького щоденного видання «Le Parisien», англійського «BBC News», українського «Газета по-українськи». Зокрема, увагу зосереджено на функціях креалізованого тексту і продемонстровано приклади його застосування у текстах новин сучасного європейського медіадискурсу

## **2. Наукова новизна результатів дисертації.**

Дисертанткою було вперше обґрунтовано теоретико-методологічні основи дослідження проблеми медіатекстів у сучасному європейському медіапросторі; схарактеризовано та класифіковано медіатексти жанру «надзвичайні новини»; проаналізовано вибір цифрових інструментів дослідження текстів жанру «надзвичайні новини» у сучасному європейському медіа дискурсі. У розвідці досліджено особливості вживання текстів жанру «надзвичайні новини» у сучасному європейському медіа дискурсі. Новим у поданій роботі є порівняльний аналіз специфіки використання текстів жанру «надзвичайні новини» у французькому, англійському, українському медіадискурсах.

## **3. Теоретичне і практичне значення результатів дисертації.**



Теоретичне значення роботи не викликає жодних сумнівів, оскільки в ній викладено основні положення щодо особливостей текстів жанру «надзвичайні новини» у сучасному європейському медіадискурсі. Аналіз теоретичних основ тексту як наукового явища надав можливість виокремити й обґрунтувати поняття «дискурс», «медіадискурс», «медіатекст», «жанр». Результати аналізу є внеском у подальший розвиток теорії функціональної стилістики європейських мов, основою для вивчення мовностилістичних засобів жанру «надзвичайні новини».

Безперечно, розвідка пані Катерини Білик має практичну цінність, оскільки надає цікавий матеріал для дослідження особливостей мовних змін, відображених у відібраних текстах новин відповідних Інтернет-ресурсів на базі трьох мов, який проаналізовано через застосунки «Sketch Engine», «Voyant Tools», що знайде утілення у викладанні курсів зі стилістики європейських мов, загального мовознавства, у спецкурсах з медіалінгвістики, дискурсології, жанрології, лінгвістики тексту, у науково-дослідній роботі студентів й аспірантів.

**4. Наукова обґрунтованість результатів дослідження, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.** Наукові положення, висновки і результати, які представлено в дисертації К. Білик, слід оцінити як теоретично, методично й емпірично обґрунтовані та достовірні. Вони базуються на використанні загальнонаукових і спеціальних методів дослідження. Здійснено аналіз вибору методів корпусно-цифрового дослідження текстів жанру «надзвичайні новини» в сучасному європейському медіадискурсі: метод медіамоніторингу, метод критичного аналізу в медіа, метод дискурс-аналізу, метод контент-аналізу, змістовно-логічний метод ЗМІ, метод когнітивного аналізу, метод лінгвокультурного аналізу в медіа, дистрибутивно-статистичний метод; використання цифрових інструментів («Sketch Engine», «Voyant Tools»), які ґрунтуються на корпусно-цифровому підході, що передбачає вивчення мовних змін за процедурними, технічними, лінгвальними і змістовими характеристиками.

Загальні висновки у дисертації К. Білик, на нашу думку, логічні й переконливі, аргументовані. Вони загалом відбивають поставлені завдання та результати проведеного дослідження. Матеріал дисертації викладений чітко й послідовно, що засвідчує лінгвістичну ерудицію авторки, її здібності до критичного аналізу існуючих підходів і теорій та креативного мислення.

**5. Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.**

У розділах поетапно подано виконання поставлених завдань, які здійснено на високому методологічному рівні. Це є свідченням того, що Катерина Білик оволоділа необхідними для рівня доктора філософії компетенціями. Дисертацію виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи кафедри германської філології Факультету романо-германської філології Київського університету імені Бориса Грінченка «Розвиток європейських мов та літератур в контексті міжкультурної комунікації» (реєстраційний номер 0116U006607), «Цифрова

трансформаційна лінгвістика та міжкультурна комунікація у романо-германських мовах» (реєстраційний номер 0123U102796). Тему дисертації затверджено Вченою радою Київського університету імені Бориса Грінченка (протокол №9 від 31 жовтня 2019 р.).

**6. Апробація результатів дисертації. Повнота викладу основних результатів дисертації у наукових публікаціях.** Дисертація, виконана Катериною Білик, є самостійним науковим дослідженням актуальної проблеми, містить оригінальні підходи до розв'язання теоретичних і практичних завдань. Основні положення дисертації містять елементи новизни. Наукові положення повністю обґрунтовані і отримали необхідну апробацію на наукових конференціях. Основні результати дослідження відображено у 8 наукових публікаціях, із них – 2 одноосібні, 6 – у співавторстві: 4 статті – у наукових статтях, опублікованих у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України; 4 – публікацій, у яких додатково висвітлено результати дисертації.

**7. Структура та зміст дисертації, її самостійність, завершеність, відповідність вимогам щодо оформлення й обсягу.** Дисертація складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи складає 263 сторінки, обсяг основного тексту – 127 сторінок, 18 сторінок – анотації. Список використаних джерел містить 493 найменування, з них 264 – кирилицею, 93 латиницею, 136 – Інтернет-ресурси. Дисертація містить 4 таблиці, 13 рисунків, 4 додатки, розміщені на 54 сторінках.

У першому розділі «Теоретико-методологічні основи дослідження жанру «надзвичайні новини» в сучасному європейському медіадискурсі» проаналізовано медіадискурс, як складник мовленнєвого процесу, який сигналізує про розвиток, зміни в суспільстві, передбачає отримання нової інформації в процесі комунікації, ґрунтуючись на попередньому досвіді мовців та може змінюватись під впливом нового досвіду.

Зазначено, що основою розвідки є вивчення та розгляд особливостей сучасного європейського (на основі французької, англійської та української мов) медіадискурсу, який включає в себе аналіз та дослідження структурних властивостей надзвичайних новин, тематичної класифікації текстів новин та граматичних, лексичних атрибутів текстів жанру «надзвичайні новини» у французькому Інтернет-виданні «Le Parisien», англійському Інтернет-виданні «BBC News» та українському Інтернет-виданні «Газета по-українськи».

Жанр «надзвичайні новини» визначено як оперативне інформаційне повідомлення про екстрені події, відображені у текстовому, візуальному, відео-, аудіо- форматах.

З'ясовано характерні риси медіатекстів жанру «надзвичайні новини»: наявність вербальних, графічних елементів; відкритість тексту (на змістово-смысловому, композиційно-структурному рівнях); поліфункціональність; макетування медіатекстів; створення медіатекстів відповідно до структури



(«короткий зміст»; «вступна частина»; «категорія «основна частина», «розв'язка», «коментарі»).

Ураховуючи особливості сприйняття людиною візуальних, відео-, аудіо- матеріалів, що передбачають суб'єктивну інтерпретацію інформації та викривлення інформаційного контенту, лінгвальний аналіз здійснено на матеріалі текстів надзвичайних новин без попередньої інтерпретації, забарвленої суб'єктивністю, фонетичним викривленням за допомогою інструментів корпусного дослідження. З'ясовано, що тексти жанру «надзвичайні новини» акцентують увагу читачів на нагальних проблемах сучасного суспільства і відбивають індивідуальне бачення авторів.

У **другому розділі** «Методика та методологія корпусно-цифрового дослідження медіатекстів жанру “надзвичайні новини” у сучасному європейському медіадискурсі» здійснено аналіз методології аналізу новин, а саме розглянуто корпусно-цифрову методику як процедурний аспект та лінгвістичну методику як спосіб змістовного вивчення змін у мові через застосування дистрибутивно-статистичного методу.

Обґрунтовано вибір діагностичного інструментарію для виявлення лінгвальних особливостей корпусу тексту.

Визначено критерії аналізу медіатекстів жанру «надзвичайні новини»: емоційно-забарвлена лексика (слова, що мають у значенні компонент оцінки, виражають почуття, позитивне чи негативне сприйняття дійсності); клішована лексика (усталені одиниці, які багаторазово повторюються в усталеній формі у конкретних ситуаціях); наявність антропонімів (застосування імен, прізвищ, імен по-батькові, псевдонімів людей); використання топонімів (походження, значення, написання власних географічних назв); застосування хрононімів (назва відрізків часу або події, що притаманні часовим рамкам); наявність цитувань; застосування лексичних сполучень; використання числівників; зазначення вікових категорій учасників подій; використання аббревіатури.

У **третьому розділі** «Лінгвальні особливості медіатекстів жанру “надзвичайні новини” у сучасному європейському медіадискурсі» виокремлено тематичну класифікацію подій Інтернет-видань за роками для аналізу на лінгвальному рівні: 2019 рік – тексти категорії «Нещасні випадки»; 2020 рік – «Смертність»; 2021 рік – «COVID-19»; 2022 рік – «Війна росії з Україною».

За результатами дослідження визначено характерні риси медіатекстів жанру «надзвичайні новини»: переважання риторичної експресивної лексики, топонімів, хрононімів, прямої мови; відсутність чітко виокремленої вікової категорії учасників; стислість викладу матеріалу; застосування гіперпосилань; наявність ознак креолізації текстів; акцентування заголовків текстів; наявність англіцизмів в українських текстах новин.

Характерною особливістю текстів жанру «надзвичайні новини», яка притаманна новинам трьох Інтернет-видань (французькому, англійському, українському), є наявність топонімів у заголовках, що пов'язано із структурними особливостями подачі новин, виокремлюючи назву місця події

у заголовку задля привертання уваги читача та швидшого пошуку останніх за схожою тематикою.

У текстах новин превалює використання числівників. Особливо це характерно для тематичної класифікації «Війна росії проти України» і «COVID-19». Цей факт обумовлений значною кількістю жертв, заражених, убитих, згвалтованих, поранених, померлих, знайдених під завалами будівель, похованих у братських могилах.

Крім того, у текстах жанру «надзвичайні новини» наявна значна кількість хрононімів, що пов'язано з вимогою створення новинних текстів – чіткість подачі матеріалу. Кожна стаття містить уточнення часових меж події: найвищий показник хрононімів прослідковується у французьких медіа – 14 %, в англійській та українській – 11 % та 9 % відповідно.

Виявлено низький відсоток використання емоційно-забарвленої лексики у французьких та англійських ЗМІ (7 % та 2 % відповідно); у той же час, аналіз вибірки новин української газети «Газета по-українськи» продемонстрував найвищі показники – 17%, що свідчить про етнолінгвістичні особливості українського народу та вживання експресивної лексики для передачі ставлення щодо події.

Цікавим є розгляд використання абревіатур у текстах жанру «надзвичайні новини». Аналіз показав низький показник їх уживання у трьох Інтернет-виданнях. Проте, за 2021-2022 роки у порівнянні з 2019-2020 роками показники підвищились, в англійському Інтернет-виданні (з 7 % до 11 %), у французькому Інтернет-виданні (з 1 % до 4 %), в українському Інтернет-виданні (з 1 % до 6 %), що пов'язано із тематичною класифікацією, адже у 2020 році превалюють новини тематики «COVID-19» та «Війна в Україні». Враховуючи, що тексти цих тематичних класифікацій мають багато інформації про установи, назви військових батальйонів, ракетних установок, штабів вірусу, відсоток застосування абревіатур зріс.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів вивчення особливостей мовних процесів, притаманним текстам жанру «надзвичайні новини» сучасного європейського медіадискурсу. Перспективи подальших наукових пошуків полягають у вивченні проблеми жанру «надзвичайні новини» на матеріалах соціальних мереж європейських країн різних років; у застосуванні MonoConc, AntConc, WordSmith, Virtual Corpus Manager (VMC) як інструментів для дослідження лінгвальних особливостей медіатекстів жанру «надзвичайні новини».

**8. Дотримання академічної доброчесності у дисертації та наукових публікаціях. Відсутність (наявність) академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації.** Дисертація Катерини Миколаївни Білик є самостійною науковою працею авторки. Усі висновки, зокрема й ті, що характеризують наукову новизну дисертаційного дослідження, одержані авторкою особисто. У дисертації не використовувалися ідеї та розробки, що належать співавторам. **Порушень академічної доброчесності не виявлено.**

**9. Дискусійні положення та зауваження до дисертації.**



Підкреслюючи безперечну актуальність обраної теми, новизну й обґрунтованість висновків, сформульованих у роботі, та належний рівень її виконання, вважаємо за необхідне зробити також певні критичні коментарі. Сподіваємося, що зазначені нижче питання, зауваження й міркування щодо неясностей і неточностей будуть висловлені в ході дискусії та будуть ураховані в подальшій науковій роботі дисертантки:

1. Жодним чином не ставлячи під сумнів важливість виконаного у науковій розвідці всебічного аналізу феноменів «дискурс», «медіа дискурс», «текст», «медіатекст» (підрозділи 1.1., 1.2), хотілося б отримати від дослідниці докладніші пояснення відмінностей між цими поняттями.

2. Обґрунтуйте, будь ласка, чому Вами було обрано для дослідження саме Інтернет-ресурси для аналізу, а не інші більш сучасні медіа, наприклад, відео, пабліки тощо?

3. Акцентуючи увагу на лінгвістичній характеристиці лексичного складу жанру «надзвичайні новини» (підрозділ 3.1.1) головний фокус зосереджено на аналізові емоційно-забарвленої лексики, клішованої лексики, антропонімів, аббревіатур тощо. Виникає питання, чому інші групи стилістично забарвленої/нейтрально лексики не привернули уваги дисертантки?

4. У дисертаційному дослідженні здійснено докладний та всебічний аналіз креолізації текстів жанру «надзвичайні новини» (с.63, 68, 80, 99 тощо). При цьому оминається питання мультимодального аспекту який, на нашу думку, є важливим для осягнення природи текстів жанру «надзвичайні новини». Очевидно, це є однією з перспектив подальшого дослідження.

5. Авторка здійснила важливі спостереження щодо комунікативно-прагматичних атрибутів текстів жанру «надзвичайні новини» (с. 40, 48, 60, 72, 106, 129 тощо) залишивши поза увагою роль стратегій і тактик, що використовуються в текстах цього жанру. Такий розгляд додав бі концептуальної завершеності науковій розвідці.

6. Мають місце також окремі стилістичні огріхи, друкарські похибки (с. 13, 58, 62, 73, 81 та ін.), які проте не заважають цілісному сприйняттю тексту дисертаційного дослідження.

Висловлені коментарі та зауваження не є категоричними. Позиції та переконання авторки мають право на відстоювання під час захисту дисертації.

**10. Загальний висновок про рівень набуття здобувачем теоретичних знань, відповідних умінь, навичок та компетентностей.**

За своїм фаховим спрямуванням, науковою новизною і практичною значущістю дисертація К. М. Білик відповідає спеціальності 035 Філологія, галузі знань 03 Гуманітарні науки. Здобувачем повністю виконано освітню та наукову складову підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти й накопичено теоретичні знання, уміння, навички та компетентності, достатні для розв'язання комплексних проблем у царині професійної та дослідницько-інноваційної діяльності, опановано методологію наукової діяльності.

II. Загальна оцінка дисертації і наукових публікацій щодо їхнього наукового рівня з урахуванням дотримання академічної доброчесності та щодо відповідності вимогам.

Зроблені зауваження не зменшують загальної позитивної оцінки дисертації, вони не стосуються змісту основних положень дослідження і не ставлять під сумнів достовірність отриманих результатів та сформульованих теоретичних висновків, що мають суттєве значення для подальшого розвитку лінгвістики.

Дисертація Білик Катерини Миколаївни «Жанр "надзвичайні новини" у сучасному європейському медіадискурсі» є завершеною науковою працею, у якій авторка отримала нові наукові результати. Дисертація відповідає п.6-9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44 (зі змінами), наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 №40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», затвердженого Міністерством юстиції України 03.02.2017 за №155/30023, а авторка роботи – Білик Катерина Миколаївна – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 Філологія.

**Офіційний опонент:**

доктор філологічних наук, професор,  
професор кафедри англійської мови  
та лінгводидактики  
Запорізького національного університету

Ганна ПРИХОДЬКО

Підпис засвідчую  
*Ганна Приходько*

НАЧАЛЬНИК  
ВІДДІЛУ КАДРІВ



*Перший проректор*



*Олександр БОЦДАК*